

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการเสริมสร้างศักยภาพ
ทางการแข่งขันในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา
THE PARTICIPATORY ACTION RESEARCH ON ENHANCING COMPETITIVE
POTENTIAL IN COMMUNITY ENTERPRISE OPERATION
IN NAKHONRATCHASIMA PROVINCE

ชิตวรา บรรจงปรุ
CHITWARA BANJONGPRU
ศิริสรณ์เจริญ กมลลิมสกุล
SIRISORNCHAROEN KAMONLIMSAKUN
สุชีรา ธนาวุฒิ
SUCHEERA TANAWUT
สุธิรา เจริญ
SUTILA CHAROEN
คณะวิทยาการจัดการ
FACULTY OF MANAGEMENT SCIENCE
นครราชสีมา
NAKHONRATCHASIMA

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองระดับโครงการวิจัยและทุนเสริมแผนงานวิจัย มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาบริบทการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนและภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้อง 2) เสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขัน และ 3) บูรณาการการวิจัยพัฒนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ บุคลากรวิสาหกิจชุมชนแต่ละ 3 คน ต่อกลุ่ม จำนวน 32 กลุ่ม รวม 96 คน และบุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ละ 2 คน รวม 64 คน จาก 16 อำเภอของจังหวัดนครราชสีมา ผู้แทนหน่วยงานภาคีพัฒนา 20 คน และบุคลากรมหาวิทยาลัย 4 คน เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ตรวจสอบความสามารถในการนำไปใช้พบว่า เหมาะสม วิเคราะห์ข้อมูลวิธีเชิงอุปมานโดยการบรรยาย และเชิงปริมาณใช้แบบประเมินความพึงพอใจ ตามวิธีของ Likert 5 ระดับ ทดสอบค่า IOC ได้ค่าอยู่ระหว่าง 0.88-0.93 ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า มีลักษณะเด่นด้าน ศักยภาพ ผู้นำ การวางแผน การจัดระบบโครงสร้าง การประสานงาน และร่วมเครือข่าย และการจัดสรรประโยชน์ตอบแทนที่เหมาะสม จุดแข็งด้านการเป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา มีเอกลักษณ์เฉพาะ ใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก และมีผู้นำที่มีศักยภาพ พบประเด็นปัญหา การตลาด ระบบการผลิต การสนับสนุนของรัฐ ต้นทุนและราคา แรงงาน ระบบสาธารณูปโภค ความรู้ในเชิงธุรกิจ และความร่วมมือแบบเครือข่าย ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ ความเข้มแข็งของกลุ่ม การตลาด การมีชีวิตด้วยความพอเพียง การจ่ายค่าตอบแทน การสืบทอดภูมิปัญญา/พัฒนาการผลิต การบริหารจัดการและแผนธุรกิจ การเพิ่มความรู้ และการสนับสนุนของส่วนสำหรับการได้ประโยชน์ที่เกิดแก่วิสาหกิจชุมชนและภาคีพัฒนาโดยภาพรวมมีระดับมาก

คำสำคัญ : การเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขัน, การประกอบการวิสาหกิจชุมชน, ศักยภาพทางการแข่งขัน, วิสาหกิจชุมชน

ABSTRACT

This participatory action research was for the enterprises competitively strength in Nakhon Ratchasima, designed to reinforce the research agenda. The purpose of this research was to 1) study the context of business management, community and related development, 2) strengthen the competitiveness, and 3) integrate research development in the participatory action, using qualitative and quantitative research methodology and collecting data from personnel of community enterprises, personnel of relevant agencies and university staff. Each group of three community workers, in total of 96 participants and each of the two related organizations, in total of 64 participants from 16 districts in Nakhon Ratchasima, 20 representatives from development agencies and 4 university personnel were selected. They were collected as a qualitative data using a structured interview with deep interviews, analyzing the data by quantitative and qualitative models used the Likert method, IOC test revealed at 0.88-0.93, and the reliability was 0.91. The descriptive statistics were percentage, mean, and standard deviation descriptively.

The research found the advantages of leadership, planning, organization structure, coordination and networking, and the appropriate allocation of remuneration. Key supports showed the strong promotion of the government and the market's demand of the increased community promotion. The major obstacle also found in the economic decrease. There was competition among both community and private entrepreneurs at all level which lead to the development of the business group's plans in order to guide and support their group by using this research results.

Keywords : Community enterprise, Entrepreneurship competitive potential, Competitive potential

บทนำ

วิสาหกิจชุมชนเป็นประเด็นสำคัญของนโยบายภาครัฐในการแก้ปัญหาภาพรวมทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชนและการพึ่งตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนยังเป็นองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน สร้างรากฐานที่มั่นคงให้ประเทศ ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นหลักการนำไปสู่การเป็นรากฐานเศรษฐกิจที่มั่นคง และยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจระดับประเทศอย่างแท้จริง และภาครัฐยังเห็นว่าเศรษฐกิจชุมชนซึ่งรวมถึงวิสาหกิจชุมชน เป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง อันจะทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2550, น. 1) ซึ่งจะเป็นรากฐานการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยชุมชน เพื่อชุมชน และความอยู่รอดที่ยั่งยืนของชุมชน วิสาหกิจชุมชนจึงเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนาชุมชนโดยชุมชน มีระบบและพึ่งตนเองได้ อย่างไรก็ตาม พบว่ามีปัญหาในการขับเคลื่อนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนยังไม่มีทิศทางที่ชัดเจน เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนส่วนหนึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มกันเพื่อรับการสนับสนุนจากภาครัฐ ต่อรอง จัดซื้อปัจจัยการผลิตและขอสนับสนุนเงินทุน มีการรวมตัวแบบหลวม ๆ สมาชิกไม่ค่อยมีส่วนร่วม มีเพียงผู้นำและแกนนำดำเนินการเป็นหลัก ไม่มีแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ชัดเจน ทำให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนดำเนินการไปได้ช้าและไม่ต่อเนื่อง จำเป็นต้องมีกลยุทธ์ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องเหมาะสม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน (สุกัญญา อธิปอนันต์ และคณะ, 2550, น. 3) สิ่งสำคัญในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ประสบผลสำเร็จและสามารถยืนหยัดต่อไปสามารถพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีได้ จำเป็นต้องศึกษาบริบทและสภาพการณ์ของวิสาหกิจชุมชน ในเรื่องของจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค ที่เกิดขึ้นของวิสาหกิจชุมชนตลอดจนการศึกษาแนวทางพัฒนากลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชนและให้วิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการสนับสนุนงบประมาณหรือทรัพยากรอื่น ๆ ดำเนินการให้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของแต่ละวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้มีการรวมวิสาหกิจชุมชนเป็นกลุ่มหรือเป็นเครือข่ายอย่างชัดเจนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม ซึ่งมีการส่งเสริมรูปแบบการจัดการบนสมรรถนะของกลุ่มโดยเน้นกระบวนการพัฒนาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้มีการจัดการที่ตลอดจนการพัฒนาสถานะผู้นำและการมีส่วนร่วมในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สุกัญญา ดวงอุปมา, 2557)

จากสภาพการณ์ เงื่อนไข และข้อสรุปจากการวิจัยที่ผ่านมา นำมาสู่การจัดทำโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ภายใต้แผนงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการจัดการความรู้ระบบการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อการวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนจากการขับเคลื่อนภารกิจวิจัยและบริการวิชาการแก่ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และเชื่อมโยงกับโครงการวิจัยย่อยการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนายุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา โดยเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติการที่บูรณาการกับการสรุปเป็นความรู้ในการขับเคลื่อนภารกิจการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบบูรณาการที่มีมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นผู้ประสานงานกลางในการร่วมกันขับเคลื่อนบนฐานความสอดคล้องกับเป้าหมาย ภารกิจและศักยภาพของภาคส่วนการพัฒนาต่าง ๆ ที่เข้าร่วมกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางการบริหารจัดการธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดนครราชสีมา แบบมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อศึกษาและเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน
3. เพื่อบูรณาการการวิจัยการพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ประโยชน์ในระดับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ผลผลิตของการวิจัยสามารถเป็นข้อมูลสารสนเทศทางการบริหารจัดการธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเป้าหมาย เกิดแนวทางและการริเริ่มดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนอย่างเข้มแข็ง ได้ผลการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยการมีส่วนร่วมจากการบูรณาการกับภาคีเครือข่าย และเป็นชุดความรู้สำหรับการขยายผลการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาการบูรณาการภาคีพัฒนาจากทุกภาคส่วนในระยะต่อไป

2. ประโยชน์ในระดับการสนับสนุนการดำเนินงานแผนงานวิจัย

สามารถสนับสนุนข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน และบทเรียนการปฏิบัติการของกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยให้มีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ระบบบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อการวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน จากการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการตามภารกิจการวิจัยและบริการวิชาการแก่ท้องถิ่นมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มบุคลากรที่มีส่วนร่วมกับการดำเนินการวิจัยและปฏิบัติการในวาระกิจกรรมต่าง ๆ จากหลายภาคส่วน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย

1.1 บุคลากรของวิสาหกิจชุมชน จำนวน 32 กลุ่ม จาก 16 อำเภอ ของจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย กรรมการหรือผู้แทนวิสาหกิจชุมชนของแต่ละแห่ง จำนวน 3 คนต่อกลุ่ม รวม 96 คน ซึ่งจะเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการดำเนินการวิจัย แสดงดังตารางที่ 1

1.2 บุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่องค์กรปกครอง

ตารางที่ 1 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 32 กลุ่ม จาก 16 อำเภอ ของจังหวัดนครราชสีมา

ที่	กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	อำเภอ	ที่	กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	อำเภอ
1	ศิลปประดิษฐ์บ้านหนองแห้ว	พระทองคำ	18	หมวกควาบอยจากยางพารา	สีคิ้ว
2	ดอกไม้ประดิษฐ์จากรังไหม	โนนสูง		และพรมสักราซ	
3	ศูนย์ข้าวชุมชนตำบลมะเกลือใหม่	สูงเนิน	19	ไม้กวาดหัวย่น้ำเค็ม	วังน้ำเขียว
4	ทอผ้าไหมและดอกไม้ประดิษฐ์	ปักธงชัย	20	เป็ดลักทอดบ้านดอนแก้ว	โนนไทย
	บ้านมาบเชือก		21	ผลิตเส้นหมี่บ้านวังประชาสามัคคี	โนนไทย
5	ถั่วตัด-งาตัด บ้านรวง	เฉลิมพระเกียรติ	22	พรมเช็ดเท้าด้วยเศษผ้า	เมือง
6	ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านห้วยม่วง	บัวลาย	23	แม่บ้านทำนบพัฒนาใต้ (กล้วย)	พระทองคำ
7	แปรรูปชาใบหม่อนบ้านห้วยม่วง	บัวลาย	24	แม่บ้านผลิตพวงหรีดดอกไม้จันทร์	ขามทะเลสอ
8	แปรรูปผลิตภัณฑ์เห็ดบ้านคลองทราย	วังน้ำเขียว		บ้านโป่งแดง	
9	แม่บ้านเกษตรกรบ้านปอนางเหริญ	ปักธงชัย	25	กล้วยแปรรูปบ้านหนองขุ่น	ขามทะเลสอ
10	ทอผ้าไหมพื้นเมืองบ้านโนนสมบูรณ์	ประทาย	26	ศูนย์การเรียนรู้ตามแนว	บัวใหญ่
11	ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโคกคูขาด	ขามสะแกแสง		เศรษฐกิจพอเพียง	
12	ผักตลาดไท	ประทาย	27	แม่บ้านเกษตรกรเลี้ยงไหมบ้านรูกฟ้า	บัวใหญ่
13	ไม้กวาดเส้นตาลบ้านโนนหมั่น	เฉลิมพระเกียรติ	28	ผักปลอดสารพิษบ้านมะระ	โนนสูง
14	ฟาร์มคณคนคร	เมือง	29	ข้าวกล้องสายใยรักบ้านโนนกุ่ม	พิมาย
15	ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบ้านหนองโพธิ์	โนนไทย	30	กาแฟดมะไฟ	สูงเนิน
16	แม่บ้านเกษตรกรหนองโพธิ์	ขามสะแกแสง	31	หนองยางแดง	ปากช่อง
	(พริกแปรรูป)		32	จักสานหวายและผลิตภัณฑ์	พิมาย
17	ทอผ้าบ้านหนองกก	สีคิ้ว		จากใยสังเคราะห์	

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา, 2558.

ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน ต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวม 64 คน ผู้แทนหน่วยงานภาคีพัฒนา ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ และพัฒนากร จำนวน 20 คน และบุคลากรของมหาวิทยาลัย คือ บุคคลที่มีสถานะเป็นอาจารย์นักวิจัย จำนวน 4 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยคณะผู้วิจัยทำการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อร่วมกันสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักพื้นฐานของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Wiersma, 1991, pp. 198-199) และสรุปกำหนดเป็นข้อคำถามหลักที่เกี่ยวข้องกับด้านการบริหารจัดการกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม และแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขัน มีลักษณะแบบปลายเปิด (Open end questions) เทปบันทึกเสียง โทรศัพท์และกล้องถ่ายรูป โดยคณะผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จำนวน 4 คน ทำการพิจารณาตรวจสอบความสามารถในการนำไปใช้ (Usability) ตามวิธีของ Gronlund (1985, p. 109-111) ทำการสรุปความคิดเห็นร่วมกันคือเหมาะสม ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.2 การวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบประเมินความพึงพอใจเกี่ยวกับการติดตามและการประเมินผลโครงการแบบมีส่วนร่วมซึ่งใช้ข้อความหลักของแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มากำหนดข้อความเป็นรายข้อที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับข้อความหลัก มีลักษณะแบบปลายปิด เป็นแบบวัดทัศนคติตามวิธีของ Likert มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ กำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ยตามวิธีของ พิสุทธา อารีราษฎร์ (2551, น. 176) เสนอผู้เชี่ยวชาญสาขาการจัดการ จำนวน 2 ท่าน และสาขาการวิจัยและวัดผล จำนวน 1 ท่าน พิจารณาตรวจสอบให้แน่ใจว่าข้อความแต่ละข้อมีความตรงตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์การวิจัย หาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อความแต่ละข้อกับเนื้อหา (Index of item-objective congruence : IOC) กำหนดเกณฑ์การตัดสินค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ได้ค่าอยู่ระหว่าง 0.88-0.93 นำมาปรับปรุงข้อความในข้อความให้เหมาะสมและนำไปทดสอบกับนักศึกษาโปรแกรมวิชาการจัดการ ปีที่ 4 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีการศึกษา 2558 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 37 คน ทำการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (α -coefficient) (Cronbach, 1984, p. 161) กำหนดเกณฑ์การตัดสินค่าเข้าใกล้ 1 มากที่สุด ได้ค่าเท่ากับ 0.91 แสดงว่า สามารถนำแบบสอบถามไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.1.1 การประชุมสรุปก่อนดำเนินการ (Before action review-BAR) เป็นการดำเนินงานทำความเข้าใจและสื่อสารเบื้องต้น ด้วยการร่วมประชุมปฏิบัติการวางแผนกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและภาคีพัฒนา ตามกิจกรรมการวิจัยที่ต้องการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทุกภาคส่วน รวมถึงประสานงานกำหนดนัดหมายการลงพื้นที่รายวิสาหกิจชุมชน จากการสนทนากลุ่ม (Focus group) และบันทึกเสียง แสดงดังภาพที่ 1 และภาพที่ 2

ภาพที่ 1 กิจกรรมการดำเนินงานทำความเข้าใจและสื่อสาร ประสานงานนัดหมายการลงพื้นที่รายวิสาหกิจชุมชน

ที่มา : ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 2-3 กุมภาพันธ์ 2558 ณ ห้องประชุมวิทยาการจัดการ ห้องประชุม ดร.เศาวนิต เศวตานนท์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 2 การทดลองจัดร่วมกันจัดกิจกรรมออกร้านทดสอบตลาดของแต่ละวิสาหกิจชุมชน
ที่มา : ภาพถ่ายออกร้านเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2558 ณ หอประชุม 70 ปีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

3.12 ระหว่างการดำเนินงาน (During action review-DAR) ลงพื้นที่เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บริบทวิสาหกิจชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพวิสาหกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม และปัญหาที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางเชิงกลยุทธ์และแผนพัฒนาธุรกิจที่มีกิจกรรมการปฏิบัติการนำร่อง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการลงพื้นที่ปฏิบัติการร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 32 อำเภอของจังหวัดนครราชสีมา แสดงดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาการประกอบการวิสาหกิจชุมชนกำหนดแนวทางเชิงกลยุทธ์และแผนพัฒนาธุรกิจ
ที่มา : ภาพถ่ายเมื่อเดือนมีนาคม 2558 ในพื้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน 32 กลุ่ม 16 อำเภอ ของจังหวัดนครราชสีมา

3.1.3 หลังการดำเนินงาน (After action review-AAR) ปฏิบัติการทดลองจัดกิจกรรมการพัฒนาตามแผน การติดตามและประเมินผลโครงการแบบมีส่วนร่วม แสดงดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 การทดลองจัดกิจกรรมการพัฒนาตามแผน การติดตามและประเมินผลโครงการแบบมีส่วนร่วม กับทุกภาคส่วนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายการวิจัย

ที่มา : ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 19-23 มีนาคม 2558 ในพื้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน 32 กลุ่ม 16 อำเภอ ของจังหวัด นครราชสีมา

3.2 การจัดการข้อมูล เมื่อดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว คณะผู้วิจัยจะดำเนินการทำลายเอกสารแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยวิธีย่อยทำลายด้วยเครื่องทำลายเอกสาร และลบไฟล์ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกการสนทนาออกจากเครื่องบันทึกเทปและไฟล์ในเครื่องคอมพิวเตอร์ออกทั้งหมด สำหรับภาพถ่าย คณะผู้วิจัยได้ทำการขออนุญาตจากกลุ่มตัวอย่างที่มีภาพปรากฏอยู่ในงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยทุกท่านได้ลงนามยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรเรียบร้อยแล้ว

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีเชิงอุปมาน (The inductive method) ด้วยการจำแนกชนิดข้อมูล วิเคราะห์ความเชื่อมโยงและลักษณะร่วมที่พบ ทำการเปรียบเทียบเหตุการณ์เพื่อหาข้อสรุป นำเสนอโดยการบรรยายความ และ ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา คือ ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ค่าร้อยละ สำหรับข้อมูลระดับ ศักยภาพและการบริหารจัดการกลุ่ม ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยอธิบายแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ผลศึกษาบริบททางการบริหารจัดการธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดนครราชสีมา แบบมีส่วนร่วมของภาคพัฒนาที่เกี่ยวข้อง พบว่า

1.1 การจัดกลุ่มตามผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนได้เป็น 3 กลุ่มหลัก คือ กิจกรรมการเกษตรและที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้าว ผัก ถั่วฝักยาว เห็ด กาแฟ และปุย กลุ่มที่เป็นภูมิปัญญาด้านเสื้อผ้า อุปกรณ์ ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เบาะ หมอน ไม้กวาด ดอกไม้จันทน์ เปล พรม และหมวก และ กลุ่มที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหาร ได้แก่ น้ำพริก และขนม ซึ่งมีลักษณะเด่นในด้านศักยภาพ ด้านผู้นำ การวางแผน การจัดระบบโครงสร้าง

การประสานงานและร่วมเครือข่าย การจัดสรรประโยชน์ตอบแทนที่เหมาะสมแก่สมาชิก โดยมีปัญหาคักยภาพ การบริหารจัดการด้านการผลิตในส่วนของการสร้างมาตรฐาน การจัดการวัตถุดิบและกำลังการผลิตที่เหมาะสม ด้านการตลาดในส่วนของการออกแบบผลิตภัณฑ์ ฉลาก ตรา บรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมกับวิสาหกิจชุมชน การขยายตลาดและเพิ่มช่องทางการจำหน่าย แนวทางการพึ่งตนเองที่สำคัญ คือ การพึ่งพาตนเองโดยตรง ในเรื่องการแสวงหาความรู้ พันธมิตร เครือข่ายในการหนุนเสริมการประกอบการ การพัฒนาระบบบริหารจัดการ ภายในและด้านการลงทุน โดยภาพรวมมีจุดแข็งในด้านการเป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา มีเอกลักษณ์เฉพาะ ใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก และมีผู้นำที่มีศักยภาพในการประกอบการธุรกิจ

1.2 ปัญหาที่สำคัญและปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการบริหารจัดการธุรกิจในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน แสดงดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 ปัญหาที่สำคัญในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน

ประเด็นปัญหาในการประกอบการ	สภาพของปัญหา
1. การตลาด	มีตลาดที่จำกัด ลูกค้าน้อย ไม่แน่นอน
2. ระบบการผลิต	อุปกรณ์การผลิต วัตถุดิบมีจำกัด ไม่ค่อยพร้อม
3. การสนับสนุนของรัฐ	มีการสนับสนุนจำกัด ไม่ทั่วถึง และเลือกสนับสนุน
4. ต้นทุนและราคา	ต้นทุนสูง ผันแปร ขายได้ในราคาต่ำขึ้นราคาได้ยาก
5. แรงงาน	ขาดแคลนแรงงาน และคนในชุมชนไม่รับการสืบทอดกิจการวิสาหกิจชุมชนในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. ระบบสาธารณสุขโรค	การขนส่งลำบาก ต้นทุนสูง ค่าเช่า แหล่งน้ำไม่พอ
7. ความรู้ในเชิงธุรกิจ	การทำบัญชี บริหารจัดการ การตลาด
8. ความร่วมมือแบบเครือข่าย	มีน้อย ไม่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นเครือข่าย

จากตารางที่ 2 พบว่า ประเด็นปัญหาที่สำคัญจากศักยภาพภายในของการประกอบการวิสาหกิจชุมชน สรุปตามสภาพปัญหาได้ 8 ด้าน ดังนี้ 1) การตลาด คือ มีตลาดที่จำกัด ลูกค้ามีน้อย ไม่แน่นอน 2) ระบบการผลิต คือ อุปกรณ์การผลิต วัตถุดิบมีจำกัด ไม่ค่อยพร้อม 3) การสนับสนุนของรัฐ คือ ได้รับการสนับสนุนจำกัด ไม่ทั่วถึง และเลือกสนับสนุน 4) ต้นทุนและราคา คือ ต้นทุนสูง ผันแปร ขายได้ในราคาต่ำ ขึ้นราคาได้ยาก 5) แรงงาน คือ ขาดแคลนแรงงาน และคนในชุมชนไม่รับการสืบทอดกิจการวิสาหกิจชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) ระบบสาธารณสุขโรค คือ การขนส่งลำบาก ต้นทุนสูง ค่าเช่า แหล่งน้ำไม่เพียงพอ 7) ความรู้ในเชิงธุรกิจ คือ การทำบัญชี บริหารจัดการ การตลาด และ 8) ความร่วมมือแบบเครือข่าย คือ ความร่วมมือมีน้อย ไม่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นเครือข่าย

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่สำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ที่จะทำให้อยู่รอดและดำเนินกิจการต่อไปได้

ประเด็นหลักในการประกอบการ	การสร้างคามอยู่รอดและดำเนินกิจการต่อไป
1. ความเข้มแข็งของกลุ่ม	สมาชิกเสียสละ มีส่วนร่วมช่วยเหลืองานกลุ่มสม่ำเสมอ
2. การตลาด	การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของตลาด การออกร้าน ขยายตลาด
3. การมีชีวิตด้วยความพอเพียง	การปฏิบัติเองและทำให้เป็นแบบอย่างที่ดี
4. การจ่ายค่าตอบแทน	มีมากพอ เป็นธรรม และจ่ายให้ในเวลาที่เหมาะสม
5. การสืบทอดภูมิปัญญา/พัฒนาการผลิต	รักษาไว้แต่ต้องพัฒนาให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลง
6. การบริหารจัดการและแผนธุรกิจ	ผู้นำมีความรู้ ความสามารถ เสียสละ และมีแผนธุรกิจ
7. การเพิ่มความรู้	ดูงาน อบรม ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้และความเห็น
8. การสนับสนุนของส่วนราชการ	ต้องมีอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ด้าน

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชนที่จะทำให้อยู่รอดและดำเนินกิจการต่อไปได้ มี 8 ประเด็น ดังนี้ 1) ความเข้มแข็งของกลุ่ม โดยการเสียสละสมาชิกเพื่อการมีส่วนร่วมช่วยเหลืองานกลุ่มสม่ำเสมอ 2) การตลาด โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของตลาด การออกร้าน ขยายตลาด 3) การมีชีวิตด้วยความพอเพียง โดยการปฏิบัติหรือประกอบการเองและทำให้เป็นแบบอย่างที่ดี 4) การจ่ายค่าตอบแทน โดยเป็นธรรม มีมากพอและจ่ายให้ในเวลาที่เหมาะสม 5) การสืบทอดภูมิปัญญา/พัฒนาการผลิต โดยการรักษาไว้แต่ต้องพัฒนาให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลง 6) การบริหารจัดการและแผนธุรกิจ โดยผู้นำมีความรู้ ความสามารถ เสียสละ และมีแผนธุรกิจ 7) การเพิ่มความรู้ โดยการดูงาน อบรม ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้และความเห็น และ 8) การสนับสนุนของส่วนราชการ โดยต้องมีอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ด้าน

2. ผลการศึกษาและเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน มีดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ศักยภาพทางการแข่งขัน (SWOT) พบว่า ภาพรวมส่วนใหญ่มีจุดแข็งของกลุ่มในด้านการเป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา มีเอกลักษณ์เฉพาะ ใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก และมีผู้นำที่มีศักยภาพในการประกอบการธุรกิจโดยที่มีจุดอ่อนสำคัญ คือ มาตรฐานของสินค้ายังไม่แน่นอน การผลิตไม่มีประสิทธิภาพ คุ่มค่าในเชิงธุรกิจ และการขาดความรู้ในการประกอบการ ซึ่งปัจจัยภายนอกหนุนเสริมที่สำคัญ คือ การส่งเสริมจากส่วนราชการต่าง ๆ โดยเฉพาะกับกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง และความต้องการของตลาดจากกระแสการส่งเสริมสินค้าชุมชนมีเพิ่มขึ้น สำหรับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำคัญ คือ ภาวะเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้ซื้อมีอำนาจซื้อลดลง มีการแข่งขันกันทั้งวิสาหกิจชุมชนด้วยกันเองและผู้ประกอบการเอกชนในทุกระดับ

2.2 การเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขัน พบว่า มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพิ่มเติมให้หลากหลาย การพัฒนาฉลาก ตราสินค้า บรรจุภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย และสื่อประชาสัมพันธ์ โดยการมีส่วนร่วมของผู้นำวิสาหกิจ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน และคณะวิจัย ที่จะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสม เป็นรูปธรรมนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาธุรกิจ และการทดลองดำเนินกิจกรรมตามแผน แสดงดังภาพที่ 5 ถึง ภาพที่ 7

ภาพที่ 5 การพัฒนาฉลาก ตราสัญลักษณ์และบรรจุภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน
 ที่มา : ภาพการออกแบบโดยโปรแกรมกราฟิกสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ เมื่อเดือนมีนาคม 2558 ณ ห้องประชุมโปรแกรมวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 6 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และสื่อประชาสัมพันธ์
 ที่มา : ภาพถ่ายเมื่อวันที่ 19-23 มีนาคม 2558 ในพื้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน 32 กลุ่ม 16 อำเภอ ของจังหวัด นครราชสีมา

ภาพที่ 7 การส่งมอบแผนธุรกิจเพื่อพัฒนาศักยภาพการแข่งขัน มอบคืนแก่วิสาหกิจชุมชน 32 กลุ่ม
 16 อำเภอ ของจังหวัดนครราชสีมา
 ที่มา : ภาพถ่ายเมื่อเดือนเมษายน 2558 ในพื้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน 32 กลุ่ม 16 อำเภอ ของจังหวัด นครราชสีมา

3. ผลการบูรณาการการวิจัยการพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา จำแนกเป็น ประโยชน์ที่เกิดแก่วิสาหกิจชุมชน พบว่า โดยภาพรวมมีระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.63) และรายข้อมีระดับมากทุกข้อ โดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 ข้อ คือ ประสพการณ์ทางการทดลองจัดกิจกรรมออกร้านที่มหาวิทยาลัยสนับสุนน ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.55) รองลงมาคือ การเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.59) และ การเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับการประกอบการเชิงธุรกิจ ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.54) และ ประโยชน์ที่เกิดแก่ภาคีพัฒนา พบว่า โดยภาพรวมมีระดับมาก ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.77) และรายข้อมีระดับมากทุกข้อ โดยเรียงจากมากไปหาน้อย 3 ข้อ คือ การเรียนรู้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากการวิจัยปฏิบัติการในสถานการณ์จริง ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.54) รองลงมาคือ แนวทางการขอรับบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจากมหาวิทยาลัย ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 2.23) และมีจำนวนเท่ากัน 2 ข้อ คือ การพัฒนาทักษะและการทำงานร่วมกันภายในกลุ่มหรือหน่วยงานและต่างหน่วยงาน ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.53) และประสพการณ์การมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมออกร้านที่มหาวิทยาลัย ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.54)

อภิปรายผล

1. ศึกษาบริบททางการบริหารจัดการธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดนครราชสีมา แบบมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้อง แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มหลัก คือ กิจกรรมการเกษตรและที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้าว ผัก กล้วย เห็ด กาแฟ และปุย กลุ่มที่เป็นภูมิปัญญาด้านเสื้อผ้า อุปกรณ์ ได้แก่ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เบาะ หมอน ไม้กวาด ดอกไม้ จันทน์ เปล พรม และหมวก และ กลุ่มที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหาร ได้แก่ น้ำพริก และขนม ซึ่งมีลักษณะเด่นในด้านศักยภาพ ด้านผู้นำ การวางแผน การจัดระบบโครงสร้าง การประสานงานและร่วมเครือข่าย การจัดสรรประโยชน์ตอบแทนที่เหมาะสมแก่สมาชิก โดยมีปัญหาด้านศักยภาพการบริหารจัดการด้านการผลิตในส่วนของการสร้างมาตรฐาน การจัดการวัตถุดิบและกำลังการผลิตที่เหมาะสม ด้านการตลาดในส่วนของการออกแบบผลิตภัณฑ์ ฉลาก ตรา บรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมกับวิสาหกิจชุมชน การขยายตลาดและเพิ่มช่องทางการจำหน่าย แนวทางการพึ่งตนเองที่สำคัญ คือ การพึ่งพาตนเองโดยตรงในเรื่องการแสวงหาความรู้ พันธมิตรเครือข่ายในการหนุนเสริมการประกอบการ การพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในและด้านการลงทุน โดยภาพรวมมีจุดแข็งในด้านการเป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา มีเอกลักษณ์เฉพาะ ใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก และมีผู้นำที่มีศักยภาพในการประกอบการธุรกิจ สอดคล้องกับ ปิยะดา พิศาลบุตร (2556, น. 5) ได้กล่าวไว้ว่า การประกอบการโดยใช้ทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ที่ผ่านกระบวนการคิด การจัดการผลผลิตและทรัพยากรทุกขั้นตอนโดยใช้วัตถุดิบในพื้นที่ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยองค์กรของชุมชน เพื่อการพึ่งพาอาศัยตนเอง ครอบครัว ชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ของชุมชน วิสาหกิจชุมชนควรมีองค์ประกอบดังนี้ ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการเอง ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน การริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการประยุกต์ให้ทันสมัย

ปัญหาที่สำคัญสรุปตามสภาพปัญหาได้ 8 ด้าน ดังนี้ 1) การตลาด คือ มีตลาดที่จำกัด ลูกค้าน้อย ไม่แน่นอน 2) ระบบการผลิต คือ อุปกรณ์การผลิต วัตถุดิบมีจำกัด ไม่ค่อยพร้อม 3) การสนับสนุนของรัฐ คือ ได้รับการสนับสนุนจำกัด ไม่ทั่วถึง และเลือกสนับสนุน 4) ต้นทุนและราคา คือ ต้นทุนสูง ผันแปร ขายได้ในราคาต่ำ ขึ้นราคาได้ยาก 5) แรงงาน คือ ขาดแคลนแรงงาน และคนในชุมชนไม่รับการสืบทอดกิจการวิสาหกิจ

ชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น 6) ระบบสาธารณูปโภค คือ การขนส่งลำบาก ต้นทุนสูง ค่าเช่า แหล่งน้ำไม่เพียงพอ 7) ความรู้ในเชิงธุรกิจ คือ การทำบัญชี บริหารจัดการ การตลาด และ 8) ความร่วมมือแบบเครือข่าย คือ ความร่วมมือมีน้อย ไม่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นเครือข่าย และปัจจัยที่สำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชนที่จะทำให้อยู่รอดและดำเนินกิจการต่อไปได้ มี 8 ประเด็น ดังนี้ 1) ความเข้มแข็งของกลุ่ม โดยการเสียสละสมาชิกเพื่อการมีส่วนร่วมช่วยเหลืองานกลุ่มสม่ำเสมอ 2) การตลาด โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของตลาด การออกร้าน ขยายตลาด 3) การมีชีวิตด้วยความพอเพียง โดยการปฏิบัติหรือประกอบการเองและทำให้เป็นแบบอย่างที่ดี 4) การจ่ายค่าตอบแทน โดยเป็นธรรม มีมากพอและจ่ายให้ในเวลาที่เหมาะสม 5) การสืบทอดภูมิปัญญา/พัฒนาการผลิต โดยการรักษาไว้แต่ต้องพัฒนาให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลง 6) การบริหารจัดการและแผนธุรกิจ โดยผู้นำมีความรู้ ความสามารถ เสียสละ และมีแผนธุรกิจ 7) การเพิ่มความรู้ โดยการดูงาน อบรม ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้และความเห็น และ 8) การสนับสนุนของส่วนราชการ โดยต้องมีส่วนต่อเนื่องในทุก ๆ ด้าน ซึ่ง กฤษฎิยา มูลศรี (2552) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จคือ การเรียนรู้ สมาชิก คณะกรรมการกลุ่ม และเครือข่าย ส่วนแนวทางการเสริมสร้างความสำเร็จประกอบด้วย การใช้วิธีการผลิตที่มีมาตรฐาน การแบ่งหน้าที่ในการปฏิบัติงาน การวางแผนกลยุทธ์การตลาด การจัดสรรรายได้และสวัสดิการอย่างเหมาะสม การส่งเสริมการเรียนรู้ และการสร้างเครือข่ายกับภาครัฐและเอกชน และ จิราพร มหาอินทร์ และคณะ (2554) ได้กล่าวว่า การประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีข้อจำกัดในเชิงการแข่งขันในรูปแบบของธุรกิจที่จะต้องคำนึงถึงการดำเนินการเพื่อสังคมเป็นสำคัญและต้องสร้างความอยู่รอดในเชิงธุรกิจไปพร้อม ๆ กัน ทำให้แรงจูงใจในการสร้างกำไรโดยอิสระและมีประสิทธิภาพถูกจำกัดด้วยความรับผิดชอบมากกว่าธุรกิจปกติ การหนุนเสริมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านความเข้มแข็งจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นและต้องมีส่วนร่วมไปกับวิสาหกิจชุมชน

2. การศึกษาและเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน พบว่า การวิเคราะห์ศักยภาพทางการแข่งขัน (SWOT) พบว่า ภาพรวมส่วนใหญ่มีจุดแข็งของกลุ่มในด้านการเป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา มีเอกลักษณ์เฉพาะ ใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก และมีผู้นำที่มีศักยภาพในการประกอบการธุรกิจ โดยที่มีจุดอ่อนสำคัญ คือ มาตรฐานของสินค้ายังไม่แน่นอน การผลิตไม่มีประสิทธิภาพ คุ่มค่าในเชิงธุรกิจ และการขาดความรู้ในการประกอบการ ซึ่งปัจจัยภายนอกหนุนเสริมที่สำคัญ คือ การส่งเสริมจากส่วนราชการต่าง ๆ โดยเฉพาะกับกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง และความต้องการของตลาดจากกระแสการส่งเสริมสินค้าชุมชนมีเพิ่มขึ้น สำหรับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำคัญ คือ ภาวะเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้มีอำนาจซื้อลดลง มีการแข่งขันกันทั้งวิสาหกิจชุมชนด้วยกันเองและผู้ประกอบการเอกชนในทุกระดับ และการเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขัน พบว่า มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพิ่มเติมให้หลากหลาย การพัฒนาฉลาก ตราสินค้า บรรจุภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย และสื่อประชาสัมพันธ์ โดยการมีส่วนร่วมของผู้นำวิสาหกิจ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน และคณะวิจัย ที่จะดำเนินการร่วมกันได้อย่างเหมาะสม เป็นรูปธรรมนำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาธุรกิจ และการทดลองดำเนินกิจกรรมตามแผน สอดคล้องกับ ชฎากาญจน์ เจริญรบ และคณะ (2551) ได้กล่าวว่า ภาครัฐควรให้การสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านเงินทุน ความรู้ในด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมการตลาด และการประชาสัมพันธ์ สำหรับผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ควรมีการวางแผนการตลาด การจัดทำแผนธุรกิจ และสำรวจความต้องการของลูกค้า ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานผลิตสินค้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีคุณภาพมีมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายได้เพิ่มขึ้นและสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน

3. การบูรณาการการวิจัยการพัฒนาผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันในการประกอบการวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ได้ประโยชน์ที่เกิดแก่วิสาหกิจชุมชนโดยภาพรวมมีระดับมาก คือ ประสพการณ์ทางการทดลองจัดกิจกรรม ออกร้านที่มหาวิทยาลัยสนับสนุน การเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการเรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบการเชิงธุรกิจ และได้ประโยชน์ที่เกิดแก่ภาคีพัฒนาโดยภาพรวมมีระดับมาก คือ การเรียนรู้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจากการวิจัยปฏิบัติการในสถานการณ์จริง แนวทางการขอรับบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจากมหาวิทยาลัย การพัฒนาทักษะและการทำงานร่วมกันภายในกลุ่มหรือหน่วยงานและต่างหน่วยงาน และประสพการณ์การมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมออกร้านที่มหาวิทยาลัย ซึ่งนับได้ว่าการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ประสบผลสำเร็จ ตอบสนองภารกิจเชิงบูรณาการที่มีการบริหารจัดการงานวิจัยเป็นกลไกการดำเนินการกิจกรรมของมหาวิทยาลัยภายใต้การเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการจัดการความรู้จากการปฏิบัติงานวิจัย การบริหารวิชาการ การจัดการเรียนการสอน ที่ได้ทั้งเป้าหมายตามภารกิจและเป้าหมายการพัฒนาท้องถิ่นโดยมีวิสาหกิจชุมชนเป็นองค์กรเป้าหมายในการพัฒนาแบบบูรณาการ ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนตามโครงการวิจัย สะท้อนออกมาเป็นผลสำเร็จในมิติของผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบให้เห็นเป็นทั้งรูปธรรมการพัฒนาและประโยชน์จากการพัฒนาทั้งการเรียนรู้และการขยายผล เป็นไปตามเงื่อนไขการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่ระบบการเป็นผู้ประกอบการด้านมาตรฐานการจัดการวิสาหกิจชุมชน (มจก.) ที่เป็นการจัดการเพื่อการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชน (สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน, 2553)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีข้อค้นพบที่สำคัญคือ การบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนมีลักษณะเด่นในด้านศักยภาพ ด้านผู้นำ การวางแผน การจัดระบบโครงสร้าง การประสานงานและร่วมเครือข่าย และการจัดสรรประโยชน์ตอบแทนที่เหมาะสมแก่สมาชิก มีจุดแข็งของกลุ่มในด้านการเป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา มีเอกลักษณ์เฉพาะใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ดังนั้น จึงควรมีการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้วิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองได้ โดยภาครัฐ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษาและองค์กรปกครองท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์ร่วมจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมลงทุนในทรัพยากร การบริหารจัดการ และการจัดสรรงบประมาณ เพื่อเสริมสร้างพื้นฐานความรู้และทักษะ สนับสนุนให้มีการแข่งขันเชิงทางธุรกิจที่เหมาะสม จึงจะทำให้วิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพการแข่งขันเพียงพอต่อการเป็นกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นองค์กรเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างความมั่นคงให้กับท้องถิ่น รวมไปถึงการหนุนเสริมที่ต้องอยู่บนฐานการบูรณาการร่วมกันของทุกภาคส่วน เป็นการให้เพื่อการเรียนรู้ให้เกิดการพึ่งตนเอง โดยการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชนเองเป็นสำคัญ การสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญผู้ชำนาญการด้านกลยุทธ์ธุรกิจโดยใช้มาตรฐานการหนุนเสริมด้วยเงื่อนไขให้เป็นไปตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดความรู้และหนุนเสริมความรู้ระหว่างกันสามารถสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาธุรกิจ เพิ่มช่องทางการตลาด รวมไปถึงการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและการหนุนเสริมของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สำหรับการเป็นศูนย์กลางของการบูรณาการภารกิจ ทรัพยากรและความรู้เพื่อขับเคลื่อนไปด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีปัญหาศักยภาพการบริหารจัดการด้านการผลิตที่ต้องสร้างมาตรฐาน การขาดการจัดการวัตถุดิบและกำลังการผลิตที่เหมาะสม ทำให้เกิดการผลิตที่ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่คุ้มค่าในเชิงธุรกิจ และผู้ประกอบการขาดความรู้ความเข้าใจ ด้านการตลาดขาดการออกแบบผลิตภัณฑ์ ฉลาก ตรา บรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม ขาดการส่งเสริมการขายตลาดและช่องทางการจำหน่าย ทำให้ผู้ซื้อมีอำนาจการซื้อลดลง เกิดการแข่งขันระหว่างผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนเองและผู้ประกอบการเอกชนในทุกระดับ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมและต่อยอดเกี่ยวกับ การสร้างผลิตภัณฑ์นวัตกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นแบบบูรณาการ โดยการนำเทคโนโลยีในปัจจุบันร่วมกับศักยภาพด้านการเป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา เพื่อให้เกิดกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน สามารถจัดการวัตถุดิบและสร้างตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ เป็นการดำเนินการด้วยความรู้ที่เชื่อถือได้ ควรมีการนำแบบแผนการวิจัยของแผนงานวิจัยนี้ไปขยายผลในการออกแบบระบบบริหารจัดการงานวิจัยแบบบูรณาการในพื้นที่ที่ต้องมีหน่วยกลางประสานที่มีความพร้อมทั้งอำนาจ หน้าที่และทรัพยากรในการบริหารจัดการที่เหมาะสม และสรุปเป็นความรู้เพื่อขยายผลสำหรับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนทั้งระบบต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล 16 อำเภอ และ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ของจังหวัดนครราชสีมา สำหรับการดำเนินการและเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย และขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันในการประกอบการวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา จากงบประมาณแผ่นดินประจำปีงบประมาณ 2558

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2550). *ข้อควรรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กฤษฎา มุลศรี. (2552). *การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการประกอบการวิสาหกิจชุมชนในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์* (รายงานผลการวิจัย). เพชรบูรณ์ : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- จิราพร มหาอินทร์ และคณะ. (2554). *การดำเนินงานและส่งเสริมศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกาย จังหวัดปทุมธานี* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร : คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ชฎากาญจน์ เจริญรบ และคณะ. (2551). *การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- ปิยะดา พิศาลบุตร. (2556). *กลยุทธ์การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดปราจีนบุรี* (รายงานผลการวิจัย). นครบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา. (2558). รายงานวิสาหกิจชุมชน : ข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา 2556. นครราชสีมา : สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา.
- สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน. (2553). หลักสูตร “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน”. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- สุกัญญา ดวงอุปมา. (2557). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ (รายงานผลการวิจัย). กาฬสินธุ์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์.
- สุกัญญา อธิปอนันต์ และคณะ. (2550). กลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- Wiersma, W. (1991). *Research method in education : an Introduction* (5th ed.). USA : Allyn and Bacon.
- Gronlund, N. E. (1985). *Measurement and Evaluation in Teaching* (5th ed.). New York : Macmillan Publishing Co., Inc.

ผู้เขียนบทความ

หัวหน้าโครงการวิจัย

นางชิตวรา บรรจงปรุ

อาจารย์หลักสูตรบริหารธุรกิจ

E-mail : vari3008@gmail.com, Chitwara.b@nrru.ac.th

ผู้ร่วมวิจัย

นายศิริสรณ์เจริญ กมลลิมสกุล

อาจารย์หลักสูตรบริหารธุรกิจ

E-mail : kamonlimsakun@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชีรา ธนาวุฒิ

อาจารย์หลักสูตรบริหารธุรกิจ

E-mail : sucheerat.nrru@gmail.com

นางสาวสิริรา เจริญ

อาจารย์หลักสูตรบริหารธุรกิจ

E-mail : sutila_9@hotmail.com

หลักสูตรบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการ

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

340 ถนนสุนทรารมณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง

จังหวัดนครราชสีมา 30000